

"İŞ, GÜÇ" ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ VE İNSAN KAYNAKLARI DERGİSİ
"IS, GUC" INDUSTRIAL RELATIONS AND HUMAN RESOURCES JOURNAL

Göç Eksenli Kalkınmanın Demografik Analizi: Gökçeada Örneği

*Demographic Analysis of Migration Based Development:
Gökçeada (Imbroz) Case*

Yrd.Doç.Dr.Nilgün Tunçcan ONGAN

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Ekim/October 2012, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: 4, Page: 47-70
ISSN: 1303-2860, DOI: 10.4026/1303-2860.2012.0210.x

Makalenin on-line kopyasına erişmek için:

<http://www.isguc.org/?p=article&id=492&vol=14&num=4&year=2012>

To reach the on-line copy of article:

<http://www.isguc.org/?p=article&id=492&vol=14&num=4&year=2012>

Makale İçin İletişim/Correspondence to:

© 2000- 2012

"İşGüç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi
"İşGüç" Industrial Relations and Human Resources Journal

Ekim/October 2012, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: 4
ISSN: 1303-2860, Journal DOI: 10.4026/1303-2860

İş,Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, yılda dört kez yayınlanan hakemli, bilimsel elektronik dergidir. Çalışma hayatına ilişkin makalelere yer verilen derginin temel amacı, belirlenen alanda akademik gelişime ve paylaşıma katkıda bulunmaktadır.

İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 'Türkçe' ve 'İngilizce' olarak iki dilde makale yayınlanmaktadır.

Dergimiz İş,Güç ulusal ve uluslararası birçok indekste taranmaktadır. (Cabells Directory, Ebsco Socindex, Index Islamicus, Index Copernicus, Worldwide Political Science Abstracts, Sociological Abstract, Ulakbim Sosyal Bilimler Veritani, Asos Index)

Editör/Editor-in-Chief

Aşkın Keser (Uludağ University)

Editör Yardımcıları/Co-Editors

K.Ahmet Sevimli (Uludağ University)

Gözde Yılmaz (Marmara University)

Uygulama/Design

Yusuf Budak (Kocaeli University)

Tarandığı İndeksler

ASOS INDEX

CABELLS DIRECTORY

EBSCO SOCINDEX

Index ISLAMICUS

Index COPERNICUS

Sociological Abstract

ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritani

Worldwide Political Science Abstracts

Yayın Kurulu / Editorial Board

Yrd.Doç.Dr.Zerrin Frat (Uludağ University)

Doç.Dr.Aşkın Keser (Uludağ University)

Prof.Dr.Ahmet Selamoğlu (Kocaeli University)

Yrd.Doç.Dr.Ahmet Sevimli (Uludağ University)

Doç.Dr.Abdulkadir Şenkal (Kocaeli University)

Doç.Dr.Gözde Yılmaz (Marmara University)

Dr.Memet Zencirkıran (Uludağ University)

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

Prof.Dr.Ronald Burke (York University-Kanada)

Assoc.Prof.Dr.Glenn Dawes (James Cook University-Avustralya)

Prof.Dr.Jan Dul (Erasmus University-Hollanda)

Prof.Dr.Alev Efendioğlu (University of San Francisco-ABD)

Prof.Dr.Adrian Furnham (University College London-İngiltere)

Prof.Dr.Alan Geare (University of Otago- Yeni Zelanda)

Prof.Dr. Ricky Griffin (TAMU-Texas A&M University-ABD)

Assoc. Prof. Dr. Diana Lipinskiene (Kaunos University-Litvanya)

Prof.Dr.George Manning (Northern Kentucky University-ABD)

Prof. Dr. William (L.) Murray (University of San Francisco-ABD)

Prof.Dr.Mustafa Özbilgin (Bruner University-UK)

Assoc. Prof. Owen Stanley (James Cook University-Avustralya)

Prof.Dr.İşık Urla Zeytinoğlu (McMaster University-Kanada)

Ulusal Danışma Kurulu / National Advisory Board

Prof.Dr.Yusuf Alper (Uludağ University)

Prof.Dr.Veysel Bozkurt (İstanbul University)

Prof.Dr.Toker Dereli (Işık University)

Prof.Dr.Nihat Erdoğan (İstanbul Şehir University)

Prof.Dr.Ahmet Makal (Ankara University)

Prof.Dr.Ahmet Selamoğlu (Kocaeli University)

Prof.Dr.Nadir Suğur (Anadolu University)

Prof.Dr.Nursel Telman (Maltepe University)

Prof.Dr.Cavide Uygargil (İstanbul University)

Prof.Dr.Engin Yıldırım (Anayasa Mahkemesi)

Doç.Dr.Arzu Wasti (Sabancı University)

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the outhors. The published contents in the articles cannot be used without being cited.

Göç Eksenli Kalkınmanın Demografik Analizi: Gökçeada Örneği*

Demographic Analysis of Migration Based Development: Gökçeada (Imbroz) Case

Yrd.Doç.Dr.Nilgün Tunçcan ONGAN

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Özet

Gökçeada'nın başlıca geçim kaynağını tarım, hayvancılık ve turizm faaliyetleri oluşturmaktadır. Yerel halkın adanın doğal, çevresel ve tarihi dokusuyla uyum sağlaması bu faaliyetlerin her biri açısından büyük önem taşımakta ve kalkınma potansiyeli bakımından belirleyici olmaktadır. Bu çalışmada, sorularla yapılandırılmamış derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak, tarihsel göçlerle dönüşen demografik yapının yerel üstünlüklere ne ölçüde katkı sağladığı araştırılmıştır. Bu çerçevede iskân politikalarının, adanın kalkınma potansiyeline etkisi bakımından değerlendirilmesi hedeflenmekte ve yerel halkın bu konudaki yaklaşımları, endojen kalkınma tezleriyle de uyumlu olarak, incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Demografik Yapı, Toprak Kullanımı, Kalkınma, Yerel Üstünlükler

Abstract

Agriculture, animal husbandry and tourism activities are the mainstays of Gökçeada (Imbros) each of which requires adaptation of local community to natural, environmental and historic fabric in order to contribute to economic development. This study explored the contribution capacity of the demographic structure- has been transformed by planned migrations, to local advantages of the island by means of unstructured deep interviews of qualitative analysis. Within this framework, it is aimed to observe the effects of planned migration on development capacity of the island and the perceptions of the local community on this issue, in accordance with the endogenous development approach.

Key Words: Migration, Demographic Structure, Land Use, Development, Local Advantages

* Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği tarafından desteklenmiştir (Proje No: 3189)

Giriş

"Ada coğrafyası" iktisadi açıdan özel bir nitelik taşımaktadır. Uzaklık, izolasyon ve buna bağlı olarak yükselen ulaşım maliyetleri, piyasalara erişimdeki zorluk, sınırlı kaynaklar ve yetersiz altyapı hizmetleri ada iktisadi yazınında genel olarak vurgulanan iktisadi zorlukları teşkil etmektedir. Bu faktörler, ada ekonomilerinin rekabet gücünü ve kalkınma potansiyelini etkilemektedir.

Ada iktisadi disiplininin ortaya koyduğu teorik gelişme modelleri (MIRAB, PROFIT, SITE) çoğunlukla gelişmekte olan ada devletlere (SIDS) ve otonom statülü adalara (SNIJ) yöneliktir. Bununla beraber benzer yerel çevrelerin şekillendirdiği ortak nitelikler farklı hukuksal ve siyasal statüdeki adalar için, belli ölçüde de olsa, ada iktisadi yazınından faydalanma imkânı sunabilecektir. Nitekim Artunç ve Genç (2008), Gökçeada'nın müstakil bir ülke olmamasına rağmen sahip olduğu özellikler doğrultusunda "Devlet Ada" niteliği taşıdığı yaklaşımını savunmaktadır.

Gökçeada, kültürel ve jeopolitik önemi yanında göç tarihi ve politikaları itibarıyla da çarpıcı bir örnektir. 1940'ların ikinci yarısından itibaren Türkiye'nin çok farklı bölgelerinden gelen aileler adaya yerleştirilmiş ve devlet tarafından düzenlenen bu göç hareketi adanın tarihsel demografik çeşitliliğini genişletirken etnik, dini ve bölgesel kökeni farklı birçok topluluğun bir arada çalışıp yaşadığı bir coğrafya teşkil edilmiştir. Adanın bu özelliği endojen kalkınma yaklaşımı çerçevesinde de önemli bir nitelik arz etmektedir. Göç yoluyla sağlanan demografik dönüşüm ada özellikli işleyiş dinamikleriyle uyum sağladığı ölçüde kalkınma potansiyeli genişleyecektir.

Nitekim bu çalışmanın amacı Gökçeada'nın kalkınma potansiyelini bu perspektiften değerlendirmek ve kalkınma alanında yaşadığı sorunların ada coğrafyasının standart özellikleriyle ne ölçüde sınırlı olduğunu araştırmaktır. Bu çerçevede bugüne kadar sürdürülen çok boyutlu politi-

kaların adanın sosyal yapısı, çevresel koşulları, nüfus dağılımı ve doğal kaynakları üzerinde yol açtığı etkilerin incelenmesi ve sosyo-ekonomik sonuçlarının analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Çalışma kapsamında derinlemesine mülahakat yöntemi kullanılarak yapılan görüşmeler, endojen kalkınma tezleriyle de uyumlu olarak, yerel toplumun kalkınma potansiyeline faaliyet düzeyinde katkı sağlama kapasitesi yanında ada eksenli politikaları nasıl değerlendirdiklerini yansıtmak bakımından da önem taşımaktadır. Öte yandan bu görüşmelerle, demografik yapıdaki standart değişim göstergeleri yanında sosyal yapının nitelikleri bakımından kimlik aidiyeti, kültürel kalıplar ve toplumsal algı konusunda da bir dizi bulguya ulaşılmıştır. Ancak çalışmanın kapsamı esas olarak adaya yönelik iskân politikalarının ekonomik kalkınma potansiyeline katkısı ve buna ilişkin toplumsal algı boyutuyla sınırlandırılmıştır. Temel hipotez ise iskân politikalarının, doğal çevre ve kaynak kullanımında olumsuz etkilere yol açarak, adanın tarımsal kalkınma potansiyelini daralttığı ve kalkınma hedefiyle uyumsuz bir nitelik taşıdığı yolundadır.

I. Kuramsal Çerçeve

Günümüzde bölgesel kalkınma stratejileri yeniden şekillenmekte ve bölgesel politikalarda bir paradigma değişimi gündeme gelmektedir. Yeni paradigmaya göre bir bölge; kullanılmayan pek çok kaynağın bulunduğu bir ekonomik varlık olarak tanımlanırken, kalkınmasının da kullanılmayan bu kaynakların harekete geçirilmesiyle mümkün olacağı savunulmaktadır (Kumral; 2006).

Dayanışma ve işbirliği yanında toplumsal bütünleşme, kültürel uyum ve aidiyet gibi olgular yeni kalkınma yaklaşımının başlıca kaynakları arasında yer almaktadır. Bu konuda mikro ölçekte gerçekleştirilen çalışmalar bilimsel yazına sağlayacağı akademik katkı yanında, politika yapıcılar için de yararlanılabilecek bir kaynak olma niteliği ta-

şmaktadır. Eringöz (2007:1), günümüzde aşağıdan yukarı bir gelişim modeli çerçevesinde belirlenen kalkınma stratejilerinin hazırlanması ve uygulaması aşamalarında kamu ve özel sektörün yanında gönüllü sivil kuruluşlar, meslek odaları ve üniversitelerin katılımının hızlı ve dengeli kalkınma bakımından taşıyacağı öneme vurgu yapmaktadır.

Türkiye'nin, geleneksel olarak, yereli etkin biçimde kavrayan bir bölgesel kalkınma perspektifinden yoksun olduğu söylenebilir. Örneğin Ertugal (2005), 1960 yılından beri yürütülen politikaların mekânsal özellikli olmaktan ziyade sektör eksenli olduğu savunmakta ve bölgesel planlamanın politik destekten yoksun olması itibarıyla uygun kurumsal yapılanma seçeneklerinin geliştirilemediğine dikkat çekmektedir. Buna göre de; kaynaklar ihtiyaç duyulan bölgelere etkin biçimde ulaştırılmadığından, Türkiye'deki yeniden dağıtım mantığının amacı gerçekleştirilmemektedir.

Ancak AB sürecinde hazırlanan belgeler çerçevesinde Türkiye ekonomisinin kalkınma hedefinin de yerel odaklı yaklaşımdan etkilendiği gözlemlenmektedir. Nitekim AB ile ekonomik ve sosyal uyuma yönelik Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004- 2006) Stratejisi'nin gelişim eksenleri kapsamında, bölgelerin gelişme potansiyellerinin güçlendirilmesi ve bu çerçevede yerel üstünlüklerin genişletilmesi öngörülmektedir (ÖUKP, 2003).

Kalkınma iller ve ilçeler düzeyinde başlatıldığı ölçüde yerel potansiyelleri harekete geçirmek kolaylaşacaktır. Böylece azalan atıl kapasite kullanımı da küçük ve orta boy girişimlerin ve girişimcilerin ekonomiye etkin biçimde katılımını sağlayacaktır. Ayrıca yerel ekonomiyi ve yerellik bilincini güçlendirecek girişimlerin desteklenmesi toplumun ihtiyaç, kapasite ve tercihlerinin dikkate alındığı planlar yapılabilmesine olanak tanıyacaktır (Eringöz, 2007: 2).

Benzer şekilde Ray (1999: 259) da, planlama ve uygulama safhasındaki yerel katılımın önemini vurgularken aidiyet ve güven duygusunu güçlendireceğini belirtmekte ve kalkınma sürecinin niteliğinin yerel taleplerle uyumlu hale geleceğine dikkat çekmektedir.

Ancak yerel üstünlüklerin avantaja dönüşmesi, yerel taleplerin niteliği ve kalkınma çabası bölge özellikli işleyiş dinamikleriyle uyumlu olduğu ölçüde gerçekleşecektir. Bölge halkının doğal çevreyle kurdukları ilişki, doğal kaynakları kullanma biçimleri ve işleyen sosyo- ekonomik sistemin yerel çevreyle olan etkileşimi yerel odaklı kalkınmanın temel unsurları arasında yer almaktadır. Nitekim literatürde farklı yerellikler ekseninde benzer konuları araştıran bir dizi çalışma bulunmaktadır.*

Yerel aktör ve dinamiklerin aktif katılımı doğrultusunda ilişki ve etkileşim süreçleri yaygınlaşmakta ve ada coğrafyası bu bakımdan daha kritik bir nitelik taşımaktadır. Örneğin Kilpatrick ve Falk (2001), adaları sosyal sermaye çalışmaları açısından "ideal alanlar" olarak tanımlarken, Baldacchino (2006) ise "sosyal ağ" teorilerinin adalara yönelik olarak sürdürülen araştırmaların bir ürünü olarak geliştiğini ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla yerelin kolektif kaynakları, bölgesel refahı geliştirmenin başlıca mekanizmasına dönüştüğü ölçüde nitel ve yapısal unsurlar ön plana çıkmaktadır. Sosyal, kültürel, politik ve ekolojik değerler yanında sosyal maliyetler de, mekansal odaklı politikaların dayandırıldığı, endojen kalkınma yaklaşımı bakımından büyük önem taşımaktadır (Nemes, 2005). Endojen kalkınma, yerel ekonomik faaliyetin canlandırılması ihtiyacı yanında sosyal altyapı ve yaşam kalitesinin diğer unsurlarının gelişmesine dayanmaktadır (Ray, 1999: 259).

Bu çerçevede demografik analizlerin de kalkınma sürecindeki rolü genişlemektedir. Bozbeyoğlu ve Onan (2001) küçük adalarda sınırlı olan yüzölçümü ve nüfus dolayısıyla

* Bkz. Singh vd.; 2001, Mc Nally vd.; 2002, Black and Sessay; 1998.

küçük nüfus hareketlerinin bile demografik yapıda hızlandırılmış sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir.

Nüfusun gelişimi ve nitelikleri işgücü yapısını etkilerken, özellikle göç hareketi insan gücü kaynaklarını kısa dönemde biçimlendirmesi bakımından iktisadi açıdan büyük önem taşımaktadır. Ayrıca göç eden insanlar yeni bir toplumsallığın unsurlarını oluşturduğundan değişen çevre, norm ve ilişkiler etkileşim ve uyum süreçlerini yeniden biçimlendirmektedir.

Sosyal bilimler alanında göç olgusu oldukça geniş bir yer tutmakta ve bu çerçevede pek çok göç teorisi ve destekleyici ampirik analiz literatürdeki yerini almaktadır. Bu çalışmalar içinde göç olgusunu doğrudan inceleyen teoriler, göç kararını etkileyen neden ve mekanizmalar üzerinde yoğunlaşmakta ya da göçmen odaklı olup bireyin göç sonrasındaki adaptasyon sürecini incelemeyi amaçlamaktadır.

Göç teorisi çoğunlukla ekonomik unsurlara dayandırılmakta ancak göç konusunu etnik, kültürel ve politik etkileri göz önünde tutarak araştıran teorisyenler de bulunmaktadır. Çoğunlukla politik demografi kapsamında yer alan bu çalışmalar, göçü sosyal bir süreç olarak değerlendiren yaklaşımları zenginleştirirken, bölgesel kalkınma açısından da büyük önem taşımaktadır. Nitekim özellikle arz yanlı yaklaşım çerçevesinde bölgesel kalkınma ve daralmanın itici güçlerinin büyük ölçüde demografik unsurlardan kaynaklandığı tezi ağırlık taşımaktadır (Knapp ve Gravest, 1989: 75).

Muesser ve Graves' in (1995) ortaya koyduğu mekânsal denge yaklaşımı göçün tekrarlanabilir niteliğine vurgu yapmaktadır. Ekonomik faydanın bireyi tercih edilen mekândan uzaklaştırma etkisi olduğunu ancak insanların kendilerini mekânsal bağlarla sınıflandırma yaklaşımı içinde bulunduğunu savunan bu görüş, tercih edilen mekânın cazibesinin çekimi sürdüreceğini ileri sürmektedir (Cushing ve Poot, 2004: 320).

Mc Nally vd. (2002) ise göç olgusunu yol

açtığı çevresel etkiler ekseninde incelemiştir. Buna göre sosyal davranış kalıpları ve tutumları yerli halkla benzerlik gösteren göçmenlerin çevreye zarar verme eğilimlerinin, farklı fikir ve davranış kalıplarını benimseyenlerden daha zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde Billsborrow ve De Largy (1990) da, göç olgusunu nüfus- çevre ilişkisi ekseninde değerlendirmektedir. Nüfusun çevreyi tahrip eden etkileri bakımından demografik unsurlarla olan ilişkisinin önemini vurgularken, bu ilişkinin esas olarak toprak kullanım kalıpları ve tarım politikaları ekseninde biçimlendiğine dikkat çekmektedir. Bununla beraber nüfus artış hızı kadar nüfus hareketlerinin de doğal çevre ve kaynak kullanımını bakımından önemli olduğunu ancak göçü doğrudan çevrenin tahrip edilmesiyle ilişkilendiren çok az çalışma bulunduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede göçü, nüfus dağılımını ve kaynak kullanımını belirleyen başlıca unsur olarak nitelendirirken, göç- çevre ilişkisinin ülkenin kalkınma düzeyine, doğal kaynaklarına, iklimine, sosyal kurumlara, geleneklere ve hükümet politikalarına bağlı olarak değişim göstereceğini ifade etmektedir.

Değişim düşüncesi ve değişimle sonuçlanan durumlar "adaptasyon" olgusunu gündeme getirmekte ve bu kavram; bireyin yerel gelenek ve adetlere uyum sağlamak için davranışlarını değiştirmesi olarak tarif edilmektedir. Bununla beraber kültürler arası adaptasyon da; başka bir yaşamdaki kültüre uyum sağlama ve toplumsal ilişki kurma kapasitesi olarak ifade edilmektedir (Karaeminoğulları vd., 2009: 332- 333).

Berry (1990, 1997) kültürel etkileşimin iki farklı boyutunu, kök kültürü muhafaza etmek ve yeni yapıya adapte olmak şeklinde değerlendirmektedir. Bu çerçevede göçmenlerin etkileşim süreçleri; entegrasyon, asimilasyon, bölünme ve marjinalleşme olarak dört farklı grupta ele alınır. Kültürel etkileşimin her iki boyutunun da göçmen tarafından benimsenmesi hali entegrasyon olarak nitelendirilirken, ikisinin de reddedilmesi

marjinalleşme olarak değerlendirilmektedir. Bununla beraber göçmen yeni yapıya adapte olmayı bütünüyle reddederek kök kültürünü muhafaza ettiği ölçüde bölünme, tersi durumda ise asimilasyon eğilimi gündeme gelmektedir (Phinney vd., 2001: 495).

Göç sonrasındaki sosyal etkileşimi tümüyle göçmenlerin uyum sağlama kapasitesi ekseninde değerlendiren yaklaşımlara karşı Haan (2000) göçün sosyal sonuçlarının değişebileceğine ve göçmenlerin dönüştürme özelliğine dikkat çekmektedir. Bu çerçevede alt kültür özelliğindeki dil, giyim vb. birçok unsurun ana akım haline gelebileceğini belirtmekte ve ev sahibi coğrafyadaki tüketim kalıplarının ve normlarının değişebileceğini ifade etmektedir.

Hedberg ve Kepsu (2003), bir grubun etnik bağlarının ve dil ortaklığının bulunduğu bir bölgeye göç etmesini, hem göç alan hem de veren ülke bakımından etnik unsurlar ekseninde biçimlenen bir süreç olarak tanımlamaktadır. Göç edenlerin azınlık olması halinde göçün bu grup açısından kültürel bir ifade haline dönüştüğünü belirtirken, bu durumun azınlık grubu için sayısal ve duygusal olarak yok olma riski taşıdığına dikkat çekmektedir.

Brubaker (1998) ise etnisiteyi göç veren yer bakımından "itici", göç alan yer bakımından ise "çekici" faktör olarak değerlendirmektedir. Birincisi etnik çatışma, ikincisi ise etnik birlik halini ifade eder. Etnik çatışmanın göç olgusuna katkısının yalnızca mültecilik, zorunlu göç, geniş çaplı nüfus transferleri ya da etnik temizlik biçiminde olmayıp daha az dramatik ve daha az dikkat çeken boyutlarının da bulunduğunu belirtmektedir. Bununla beraber zorunlu göç, mültecilik ya da etnik temizlik kabul edilmeyen ama göçe zorlanalar olduğunu belirtmekte ve bu bağlamda şiddetten korkmanın çok önemli bir unsur olduğunu ifade ederken bunun mutlak zorunlu göç kapsamında değerlendirilemeyeceğine de dikkat çekmektedir.

Tehdit algısına dikkat çeken bir başka

yaklaşım da "göçte karar teorisi" modelidir. Bu model, yer değişikliğinin maliyet ve risklerine karşı kişisel güveliğe yönelik tehdit algısı gibi gözlemlerin zorunlu göçte belirleyici olduğu yaklaşımını savunmaktadır (Melander ve Öberg, 2007).

II. Kuramsal Yaklaşımların Gökçeada Bağlamında Değerlendirilmesi

Gökçeada, tarihsel göç deneyimleri ve politikaları açısından önemli olup farklı göç deneyimlerini eşanlı olarak yaşayan bir coğrafya özelliği taşımaktadır. Bu yanı sıra, göç olgusu kapsamındaki pek çok etkinin mekânsal olarak gözlemlenmesine ve bu etkilerin çok boyutlu sonuçlarını göç teorisinin her bir yaklaşımı ekseninde ayrı ayrı değerlendirmeye olanak vermektedir. Nitekim Kahraman (2005a: 39), Gökçeada'yı göçmenler adası olarak nitelendirirken göçün prototipi olduğunu ifade etmektedir.

Göç kuramları çerçevesinde değerlendirildiğinde; etnik, kültürel ve siyasal sonuçları bakımından çoğunlukla politik demografi alanına giren bir dizi etki söz konusudur. Özellikle Yunanistan'a göç eden Rumlar, Hedberg ve Kepsu'nun (2003) ortaya koyduğu "etnik bağ" ve "dil ortaklığı" yaklaşımı çerçevesinde etnik göç olgusunun başlıca özelliklerini taşımaktadır. Bununla beraber sözlü tarih anlatılarının çok önemli bir bölümü, yarı açık cezaevinin adanın Rum yerlilerinin günlük yaşamına doğrudan şiddet pratiği biçiminde yansıdığını vurgulamaktadır. Bu yanı sıra Rum göçünü "göçte karar teorisi modeli" (Melander ve Öberg, 2007) çerçevesinde değerlendirmek de mümkündür.

Öte yandan sosyal sermaye/sosyal ağ kuramları bağlamında değerlendirildiğinde ise bu çalışmanın ulaştığı bulgularda ada halkı arasındaki güvensizlik ön plana çıkmaktadır. Yapılan mülakatlarda görüşmecilerin önemli bir bölümü ada halkının "güvenilmez" olduğunu belirtmiş ve "güvenmememiz" gerektiğini salık vermiştir. Ancak ölçüt ve unsurları bakımından sosyal ağ kuramlarının teorik kapsamı göz önünde tutuldu-

ğunda, bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular bu konuda bir sonuca varmak için yetersizdir.

Bu çalışmanın konusu bağlamında ise göç- çevre ilişkisini inceleyen kuramsal yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Buna göre, iskân köylerinin oluşturulma sürecinde gerek kültürel özellikleri gerekse buna bağlı davranış kalıpları itibarıyla ada yerlilerinden oldukça farklı bir göçmen toplum oluşmuş ve bunlar adanın "yeni yerlileri" halini almıştır. Berry (1990, 1997)'nin ortaya koyduğu dörtlü sınıflandırma kapsamında kök kültürü tümüyle muhafaza etme eğilimi ağır basan bu göçmenler, Haan (2000)'de işaret edildiği gibi ev sahibi coğrafyadaki yerleşik birçok kalıbı dönüştürme potansiyeli taşımaktadır.

Ada kültür ve coğrafyasından oldukça uzak yerelliklerden getirilen "yeni yerliler", alışık oldukları toprak kullanım kalıpları itibarıyla farklı çevresel nitelikler sergilemekte ve sosyolojik olarak birbirlerinden de oldukça farklı özellikler göstermektedir. Dolayısıyla iskân politikaları; yürütülen tarımsal faaliyetlerin biçimi ve niteliği bakımından önemli sonuçlar doğurmakta, doğal çevre ve kaynak kullanımında yol açtığı etkiler adanın tarımsal kalkınma potansiyelini doğrudan etkilemektedir.

III. Gökçeada'nın Sosyo- Ekonomik Görünümü

İskân politikaları kapsamındaki göçlerin ada yerelliğinden oldukça farklı çevrelerden geldikleri gözlenmektedir. Kahraman (2005b), adanın günümüzdeki yerleşim yerleri ve yapılarının geçmişten bağımsız olmayıp tarihten izler taşıdığını belirtmekte ancak 1980'lerden itibaren kurulan iskan köylerinin adanın yerleşme özelliklerinden farklı yapısına dikkat çekmektedir. Yakın tarihlerde kurulan köylerin kuruluş yerleri, fonksiyonları, kültürel özellikleri ve şekilsel yapıları bakımından birbirlerinden de farklı özellikler sergilediğini belirtirken, ada yerleşmelerindeki nüfusun dengeli dağılmamış olduğu ifade edilmektedir.

Gökçeada'ya iskân süreci 1947 yılında başlamış, 1975 yılından itibaren ise bu kapsamda yeni yerleşim yerleri oluşturulmuştur (Eringöz, 2007: 20):

- Ada'ya 1947 yılında Trabzon'un Sürmene ilçesinden iskân suretiyle vatandaşlar getirilip yerleştirilmiştir.
- 1975 yılında kurulan Dereköy başlı Şahinkaya mahallesine ise Trabzon'un Çaykara ilçesi Şahinkaya köyü halkı yerleşmiştir.
- 1984 yılında ise Yenibademli ve Uğurlu iskân köyleri kurulmuştur.
- Yenibademli köyüne Isparta'dan 95 hane ile Karadeniz Bölgesi illerinden 25 balıkçı ailesi iskân edilmiştir.
- Uğurlu iskân köyüne Muğla ve Burdur illerinden 100 hane, 2000 yılında Eşelek köyüne Çanakkale'nin Biga ilçesinden 55 hane, Şirinköy'e Bulgaristan'dan zorunlu göçe tabi tutulan ailelerden 128 hane, Erzurum ilinden 16, Hatay ilinden 5, Malatya ilinden 1 aile olmak üzere toplam 150 hane 2510 Sayılı İskân Kanununa göre iskân edilmiştir.

Gökçeada'nın tarih boyunca nüfus değişiminde gösterdiği dinamizm adanın demografik bir özelliği olarak nitelenmekte ve bu özellik günümüzde de devam etmektedir. Dönemsel olarak incelendiğinde, 1927- 1960 yılları arasındaki dönemde nüfusun çok fazla değişmediği ancak dış göçlere bağlı azalma eğilimi gösterdiği görülmektedir. 1965- 2000 yılları arasındaki dönemde iç göçle beraber nüfus artış trendine girmiştir. 1970- 75 yılları arasındaki dönemde ise siyasi olaylara bağlı bir düşüş yaşanmıştır. Uğurlu ve Yenibademli köylerinin kurulduğu 1980- 1985 yılları arası adada en yüksek nüfus artış oranının gözlemlendiği dönemdir. Bununla beraber Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'ne bağlı Gökçeada Meslek Yüksek Okulu'nun ada nüfusunun %14.4'ü olduğu belirtilmekte ve öğrenime başladığı 1998 yılı itibarıyla nüfus artışına sağladığı katkı dikkat çekmektedir (Kahraman, 2005a:

40, 41, 48). Öğrencilerin yanı sıra askerler ve kamu görevlileri ada yerlisi olmayan diğer nüfus gruplarını oluşturmaktadır.

Gökçeada nüfusunun demografik dağılımına ilişkin resmi veriler son derece sınırlı ve dağınık olup kimi zaman birbiriyle çelişmektedir. Bununla beraber nüfus hareketlerinin başlıca sonucu, adanın Rum nüfusundaki azalmadır. Bu konuda 2000 yılı sonrası için ise herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Tablo 1

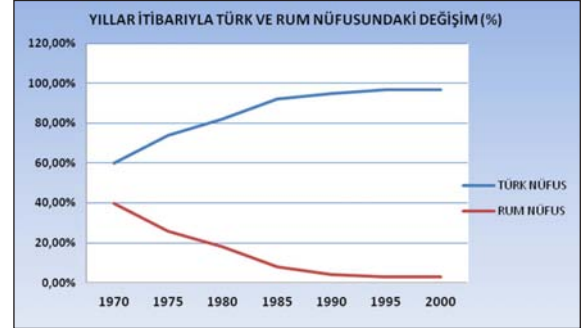
Yıllar İtibarıyla Gökçeada'da Nüfusun Etnik Dağılımı (Kişi)

YILLAR	RUM	TÜRK	TOPLAM
1950	6125	200	6325
1960	5487	289	5776
1970	2621	3970	6591
1975	1540	4403	5943
1980	1068	4879	5947
1985	472	7138	7610
1990	321	7626	7947
1997	248	8330	8578
2000	254	8640	8894
2007	-	-	8672
2008	-	-	7475
2009	-	-	7057
2010	-	-	7074
2011	-	-	8210

Kaynak: Kahraman, 2005a, Gökçeada Belediyesi Resmi Web Sitesi ve TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarından derlenmiştir.

Başta Kıbrıs konusu olmak üzere Türk ve Yunan Devletleri arasında yaşanan her türlü gerilim ada Rumlarını göç etmeye zorlamış ve yerlilerin çoğunluğunu oluşturan Rum nüfusu zaman içinde çarpıcı boyutlarda azalmıştır. Rum göçünün görünen mekanizmalarını ise adaya yarı açık cezaevi kurul-

ması, eğitim sorunu ve ekonomik nedenler oluşturmaktadır.

Kaynak: Gökçeada Belediyesi Resmi Web Sitesindeki veriler kullanılarak hazırlanmıştır

Bozbeyoğlu ve Onan (2001), Gökçeada'daki nüfus hareketlerinin nüfus artışından ziyade demografik özelliklerin değişmesi doğrultusunda bir gelişim gösterdiğine dikkat çekmektedir. Bununla beraber 1964 yılında kurulan askeri garnizonun adanın nüfus hacmine olan etkisi dolayısıyla toplam nüfusu bakımından 1964 öncesi ve sonrasındaki dönemin karşılaştırılamayacağını da belirtmektedir.

Singh vd.(2001: 72), tarihsel olayların yerel toplumları biçimlendirme sürecinde bugünkü toprak kullanım şekilleri ve hayvancılığın yerelleşmesine olan etkilerine dikkat çekmektedir. Adanın temel geçim kaynağını tarım faaliyetlerinin oluşturması bu bakımdan önem taşımakta ve yıllar boyu yaşanan göç deneyimleri farklı yerleşme süreçleri ortaya koymaktadır. Bununla beraber bağcılık faaliyetleri, organik tarım ve adaya özgü serbest hayvan yetiştiriciliği gibi faaliyetlerin her biri kalkınma potansiyeline katkı sağlamak bakımından yerel halkın doğal çevre ve toprak kullanım şartlarına uyum sağlama kapasitesine dayanmaktadır.

Adanın başlıca geçim kaynaklarından bir diğeri de turizm faaliyetleridir. Turizmin sürdürülebilir olması ziyaretçilerin, yerel topluluğun, yerel girişimcilerin ve yerel yöneticilerin etkileşimlerini kolaylaştıran bir strateji gerektirmektedir. Bu strateji, ziya-

retçi memnuniyeti yanında ziyaretçi deneyimlerinin önemli bir göstergesi olan yerel topluluk deneyimlerini de izlemeyi içermektedir (Ryan, 1991'den akt. Yurtseven, 2008:2). Dolayısıyla tarım faaliyetlerinde olduğu gibi sürdürülebilir turizm faaliyetleri bakımından da yerel toplumun uyum ve etkileşim pratikleri büyük önem taşımakta ve göç yoluyla biçimlenen demografik dönüşüm yerel kalkınma potansiyeli bakımından belirleyici olmaktadır.

IV. Yöntem

Ampirik olarak birçok araştırmacı sosyal bilimlerde kantitatif ve kalitatif yöntemlerin birlikte kullanılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bununla beraber kantitatif yöntemlerin her zaman sağlıklı olmayabileceğini savunan yaklaşımlar, çatışmanın ve güvensizliğin olduğu bir ortamda güvenilir veri toplamanın güçlüklerine dikkat çekmektedir.

Gökçeada'ya ilişkin istatistik eksikliği göç verilerinin büyük ölçüde gözlem ve mülakatlar yoluyla oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim adanın demografik özelliklerine ilişkin olarak literatürde yer alan sınırlı sayıdaki çalışmada da ağırlıklı olarak aynı yöntem kullanılmıştır.

Bu çalışma da sorularla yapılandırılmamış derinlemesine mülakat yöntemine dayanmaktadır. Bu yöntem; çok zengin, tanımlayıcı ve yaşanmış bilgiye ulaşmayı mümkün kılarak, ileriki çalışmalar için pek çok kalıp, değişken ve hipotez ortaya koymayı amaçlamaktadır (Jacobsen and Landau, 2003: 190). Görüşmeler aracılığıyla göç, geçim, kültürel uyum ve toplumsal barış temaları çerçevesinde yerel halkın öz yaşam öyküleri derlenmiştir.

Yapılan görüşmeler adanın ekonomik sorunları, kalkınma kapasitesi, sosyal yaşamın işleyişi ve kültürel uyum gibi konularda ada yerlilerinin bakış açılarını, deneyimlerini, ekonomik, sosyal ve siyasi hassasiyetlerini yansıtmayı amaçlamaktadır. Çakır (2002: 30), yaşam öykülerinden hareketle kişinin

kendi belleği ile toplumsal pratikler arasında nasıl bir köprü kurulduğunu görmenin mümkün hale geleceğini ifade etmektedir.

Yeni kalkınma yaklaşımı yerel üstünlüklere dikkat çekmekte, bölgeye özgü yapı ve unsurları kalkınmanın temel kaynakları arasında değerlendirmektedir. Bununla beraber kalkınmanın sadece uygulama aşamasında değil hazırlık ve planlama safhasında da yerel unsurların her düzeydeki katılım ve katkılarının önemi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla araştırma kapsamında yöntem olarak derinlemesine mülakat tekniklerini kullanmak, ada yerlilerinin algı ve yaklaşımlarını ortaya koyarak kalkınma konusuna doğrudan katılımlarını sağlamak bakımından da önem taşımaktadır.

Bu çerçevede 20 katılımcıyla derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiş ve görüşme esnasında veriler saha notları biçiminde derlenmiştir. Görüşmelerin yapılabilmesi için 2009 yılının Ağustos ayı boyunca adada yaşanmış böylece günlük yaşamın işleyişine, sosyal dokuya ve toplumsal ilişkilere doğrudan tanık olma ve ada yerlilerinin yaşamlarını gözleme imkânı bulunmuştur.

Yapılan görüşmelerle, demografik yapıdaki standart değişim göstergeleri yanında sosyal yapının nitelikleri bakımından kimlik aidiyeti, kültürel kalıplar ve toplumsal algı konusunda, temsiliyet iddiası taşımayan ancak oldukça detaylı ve zengin bir bilgi kaynağına ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan görüşmeler sonrasında ekonomik faaliyetlerin niteliği bağlamında, adaya gelen göçmenlerin yerel çevreyi nasıl kullandıklarını ve bu çevresel davranış kalıplarının göç ve nüfus artışına bağlı olarak ne ölçüde değiştiğini değerlendirmek açısından da oldukça açıklayıcı bulgulara ulaşılmıştır. Bu çerçevede adaya yönelik iskân politikalarının ekonomik kalkınma kapasitesine katkısı yanında toplumsal uyum, dayanışma ve çok kültürlülük bakımından ortaya koyduğu etkileri de değerlendirmek mümkün hale gelmiştir. Ancak bu bulguların bir kısmı farklı çalışmalara konu olduğundan bu çalışma kapsamında yer almaktadır.

A. Karşılaşılan Zorluklar

Ada yerlileri görüşme yapmak konusunda oldukça çekingen davranmış ve görüşmeler ses kayıt cihazı kullanılmaması ve kimlik bilgilerinin gizli kalması koşuluyla gerçekleşebilmiştir. Dolayısıyla veriler görüşme, saha ve gözlem notları biçiminde derlenmiştir. Görüşmecilerin mahremiyetini ve kimlik bilgilerini saklamak adına metin boyunca takma isimler kullanılmıştır.

Öte yandan istatistik yetersizliği başlıca sorunlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. İstatistikler konusunda yardım istediğimiz bir yerel idari yetkili, tüm misafirperver tavrına karşın, Gökçeada eksenli siyasi hassasiyetlere vurgu yaparak idari kayıtlara ulaşabilmemiz konusunda çekingenlik göstermiş ve görüşme yapma talebimizi de reddetmiştir.

B. Görüşmecilerin Özellikleri

Mülakatlar yüz yüze görüşmeler biçiminde gerçekleşirken, kimi görüşmeye görüşmecinin onayıyla üçüncü şahıslar da katılmıştır. Görüşmecilerle iletişim farklı siyasi parti teşkilatlarının ve esnafın ziyaret edilerek projenin amaç, kapsam ve kurumsal niteliğinin açıklanması yoluyla sağlanmıştır. Görüşme yapmayı kabul eden görüşmecilerin bazıları müteakip mülakatlar için aracı da olmuşlardır. Görüşmeler çoğunlukla görüşmecilerin işyerinde gerçekleşmiş, bir görüşmecinin evine gidilmiş, iki görüşmeci de kaldığımız pansiyona gelmiştir. Bu çerçevede, yüz yüze görüşülen 20 katılımcının özellikleri aşağıda özetlenmiştir.

- 1) Yorgo: Doğma büyüme Adalı. 1970 yılında Ada'dan ayrılmış. Yunanistan'da mühendislik eğitimi alan Yorgo yazları Ada'ya gelip ailesinden kalma kahveyi işletiyor.
- 2) Fahri: İzmir'den gelmiş. 5 yıldır Ada'da yaşıyor. Pansiyon ve kafe ve pansiyon işletmecisi.
- 3) Birgül: Bir pansiyonun lokantasında aşçılık yapan Birgül adaya 13 yıl önce gelmiş. Kışları toplayıcılıkla geçiniyor.

- 4) Ersoy: Ailesi Ada'ya 1984 yılında iskan kapsamında gelen Ersoy Ispartalı. Evli. Ailesiyle birlikte pansiyon işletiyor, Ayrıca kafe işletmecisi.
- 5) Baran: 1967 doğumlu, evli ve 4 çocuk sahibi. Ada'ya 1.5 yıl önce İstanbul'dan gelmiş ve çay bahçesi işletiyor. İstanbul'da taksicilik yapan Baran Kürt asıllı.
- 6) Mehmet: Bir siyasi partinin teşkilatında görev alan Mehmet, Ada'ya 1973'te yerleşmiş. "Göç ve Gökçeada" konulu yüksek lisans tezi var.
- 7) Sedat: Ada'ya 1967 yılında Kars'tan kendi isteği ile gelmiş. Emekli öğretmen. Karısı da öğretmen.
- 8) Berna: İstanbul'da büyük şirketlerin üst düzey pozisyonlarında çalışmasının ardından 5 yıldır Ada'da otel işletiyor.
- 9) Nilüfer: Ada'ya 7 yıl önce gelmiş. Eşi Ermeni. Birlikte restoran işletiyorlar, iki restoranları var.
- 10) Arat: 10 yıldır Ada'ya gelip gitmesinin ardından, 2 yıldır Ada'da restoran işletiyor.
- 11) Ozan: Ailesinin 1966 yılında Ada'ya göç etmesinin ardından 1970 yılında Ada'da doğmuş. Merkez'de otel işletiyor, emlakçılık yapıyor.
- 12) Dursun: Ada'ya 1947'de Karadeniz'den göç etmiş. Restoran işletiyor.
- 13) Necati: Ada'ya 1992 yılında atama ile gelmiş, emekli devlet memuru. Emlakçılık yapıyor ve yerel gazeteci.
- 14) Recep: Bir siyasi partinin ilçe teşkilatında görevli. Doğma büyüme Adalı. Dedesi adayı teslim almaya gelen ilk Türk askerlerinden. Anneanesi Rum.
- 15) Kemal: Ada'ya 1992'de gelmiş. Yunanistan'da yaşayan Bir Rum'un evini satın almış burada yaşıyor. Emekli.
- 16) İlyas: Doğma büyüme Adalı. Emlakçılık yapıyor.
- 17) Gökhan: Ada'ya 1981 yılında İstan-

bul'dan gelmiş. Otel ve su sporları işletmeciliği yapıyor. Alevi.

18) Şahin: Ada'ya 1984 yılında iskan kapsamında ailesiyle beraber göç etmiş. Kardeşi, bir siyasi partinin ilçe teşkilatında görevli. Ailesiyle pansiyon işletmeciliği yapıyor.

19) Leyla: Ağustos 1973- Mayıs 1975 yılları arasında Gökçeada'da farklı Rum Köyleri'nde öğretmenlik yapmış. Eşi subay. 1974 Kıbrıs çıkartması öncesi ve sonrasında Ada'da bulunduğundan yaşanan

dönüşümün tanıklarından biri. Şu anda İstanbul'da öğretmenlik yapıyor.

20) Metropolit.

Görüşmeci isimleri, kimlik ve mahremiyetlerinin gizlenmesi için, tarafımızdan verilen takma isimlerdir.

V. Bulgular

A. Göç: İskân Köyleri

Günümüzde Gökçeada'nın yerli halkı, sayıları 200 civarındaki Rum vatandaş ya-

Tablo 2
Görüşmecilere İlişkin Bilgiler

	İsim	Adayla bağlantısı	Kimlik tanımı	Ekonomik faaliyet alanı
1	Yorgo	Ada doğumlu, göçle ayrılmış, kışları Yunanistan'da yazları adada yaşıyor	Rum	Sezonluk kahve işletmecisi
2	Fahri	2004'te İzmir'den Ada'ya göç etmiş	Türk	Pansiyon ve kafe işletmecisi
3	Birgül	1996'da Çanakkale'den göç etmiş.	Türk	Yazları pansiyon lokantasında aşçı, kışları zeytin topluyor
4	Ersoy	Ailesi 1984'te iskan kapsamında Isparta'dan göç etmiş.	Türk	Pansiyon ve kafe işletmecisi
5	Baran	2007'de İstanbul'dan göç etmiş.	Kürt	Çay bahçesi işletmecisi
6	Mehmet	1973'te Ada'ya yerleşmiş	Türk	Siyasi parti teşkilatında, yüksek lisans yapmış
7	Sedat	1967'de Kars'tan göç etmiş	Türk	Emekli öğretmen
8	Berna	1999'da İstanbul'dan gelmiş.	Türk	Otel işletmecisi
9	Nilüfer	2002'de Ada'ya yerleşmiş.	Türk (Eşi Ermeni)	Restoran işletmecisi
10	Arat	2007'de Ada'ya yerleşmiş	Ermeni (Eşi Türk)	Restoran işletmecisi
11	Ozan	Doğma büyüme adalı. Ailesi 1966'da ada'ya göç etmiş.	Türk	Otel işletmecisi ve emlakçı
12	Dursun	1947'de Karadeniz'den göç etmiş.	Türk	Restoran işletmecisi
13	Necati	1992'de atama ile gelmiş. Emeklilik sonrası Ada'ya yerleşmiş.	Türk	Emekli memur. Emlakçı. Yerel gazeteci.
14	Recep	Doğma büyüme Adalı.	Türk (Anneanesi Rum)	Siyasi parti teşkilatında
15	Kemal	1992'de İzmir'den göç etmiş	Türk	Emekli
16	İlyas	Doğma büyüme Adalı	Türk	Emlakçı
17	Gökhan	1981'de İstanbul'dan Adaya göç etmiş	Türk, Alevi	Otel ve su sporu işletmecisi
18	Şahin	1984'te Isparta'dan göç etmiş.	Türk	Pansiyon işletmecisi
19	Leyla	1973-1975 arasında Ada'da yaşamış	Türk	İlkokul öğretmeni
20	Metropolit			

nında, Muğla-Milas-Yatağan, Burdur-Bucak, Samsun, Siirt, Van, Iğdır, Çankırı, Diyarbakır, Trabzon, Ünye, Bingöl, İstanbul, Isparta, Çanakkale-Biga-Çan, Artvin, Bingöl, Erzurum gibi Anadolu'nun çeşitli yörelerinden gelen yerleşiklerden oluşmaktadır. Farklı sosyal yaşantılara sahip bu grupların ada yaşamına uyum sağlaması kolay olmamış, bir kısmı hala adalı olamamıştır (Kahraman, 2005a: 47).

İskân yoluyla gelen ailelerin adanın sosyal, kültürel ve çevresel koşullarına uygun olmadığı düşüncesi yapılan görüşmelerde de dile getirilmiştir:

"Ada da yaşamak bir ruh gerektirir. Devletin getirdiklerinde bu yok. Ticari ahlak da yok. Özellikle Yeni Bademli'de ticari ahlak kapitalizme bile uymuyor.....Kurulan iskan köyleri için getirilenler Adanın kültürüne hiç uygun değil. Doğallığına da uymuyor." (Fahri)

"İskân sırasında gelenlere evler 3 amaçlı verildi. Gelin oturun, hayvanlarınızı yetiştirin. Güvelik sağlansın ve Ada Turizme açılın. Bence sosyolojik araştırma olmadan burada iskân olmaz dedik. Ama ne sosyolojisi devlet ne olur gel havasında Çünkü örneğin, devlet üretme çiftliği kurdu ama çalışacak adam yok. Gavur içi diye kimse gelmiyordu. Biz çocuğumuzu baktracak kimseyi bulamadık." (Sedat)

"Adanın doğallığı çok güzel. Ben otelin Rum köyünde olmasından haz duyuyorum. Adanın kültürünün doğallığının içinde. Ama ada kültürü ile gelenlerin kültürü uymuyor. Adanın en varlıklı kesimi Kürtler. Hizmet sektörü büyük ölçüde ellerinde. Taş ustalığı Kürtlerde. Rumlar doğrudan onlarla çalışıyor." (Berna)

"1980 sonrasındaki iskanlı göçlerde politikacılar bölgecilik yaptı. Misal Demirel Ispartalıları getirdi. Hepsi de yontulmamış kalastı".(Ozan)

"En büyük sıkıntı iskanla beraber buraya gelenlerin burayla uzaktan yakından ilgisi yok. Buldukları coğrafya ve kül-

türle çok yabancılar. Örneğin Şahinkaya. Pontus kültürüne vakıf ama Rum kültürüyle fazla örtüşmüyor.....Kültürel uyum yalnızca Eşelek'te var ama onların da genci gelmemiş." (Recep)

İskân köylülerinin arasında çeşitli bölgelerden getirilen afetzedeler, yatırımlar için arazileri kamulaştırılan göçmenler ve mübadele yoluyla gelenler yer almaktadır. Dolayısıyla onların deneyimi de istemli göçten farklı nitelikler taşımaktadır. Aker vd. (2002: 98), önemli sosyal değişimler ve kişinin sahiplendiği kültürün tehdit altında olması durumunun çeşitli sonuçlara ve ruhsal hastalıklara yol açabileceğini belirtirken zorunlu iç göçün bu tür yaşam olaylarını kapsayan temel hadiseler içinde yer aldığını ifade etmektedir.

Görüşmecilerin bir kısmı da bu yaklaşımı benimseyen görüşmeler sergilemiştir:

"İskan yoluyla gelenler de acı çekiyor. Adaya yabancı, toprağa yabancı. Bilmiyor. Ne iş yapacağını bilmiyor bu topraktan nasıl yararlanacağını bilmiyor" (Arat)

"Buradan giden de sancılı gidiyor, gelen de sancılı geliyor. Hiç alışık olmadıkları bir kültür ve coğrafyaya geliyorlar." (Necati)

Görüşmecilerden iskân köylüsü olmayanların önemli bir bölümü verilen teşvikler bakımından iskân köylülerine tepki duymakta ve teşvikten faydalananları aldıkları ödemelerin gereğini yapmamakla suçlamaktadır. Ancak azınlıkta da olsa farklı görüşlere de rastlanmaktadır:

".....Teşviki alıp yatmak istiyorlar. Ada böyle kalkınamaz. Adada, özellikle Yeni Bademli'de, pansiyon olan yerlerin birçoğu tarım ve hayvancılık için iskan edilmiş. Devlet teşvik vermiş ve Ispartalıları bunu yemiş. Tarım yapmamış. Pansiyona çevirmiş. Pansiyonların 12'si hariç tümü ruhsatsız." (Fahri)

"Devletin para verip buraya getirdikleri Ada yerlilerini çalıştırıyorlar.... Adadakilerin hiç birine güvenilmez. Nerde hırsız, uğursuz yaramaz adamlar var hepsi

adaya geliyor. Hiçbir iş bulamıyorlar hepsi adaya geliyor. Burada tutunuyor. Birçoğunu devlet getirmiş." (Birgül)

"İskan köylüleri devletten hazır yemeye alışmış. Sürekli fak fuk fondan yemeye alışmışlar. Bizim 1979'un parası ile 100 milyardan fazla paramız battı. Kasaplık yaptık. Yapana ekmek var. Adanın öyle bir potansiyeli var. Ama devlet sanki seçmiş ve en kazmaları getirmiş." (Ozan)

"Devletin adaya şimdiye kadar yaptığı yatırımlar fuzuli. Onu da yandaşlar yiyor..... Belediye pek çok yeri peşkeş çekiyor. Teşvikler işlevsiz. İskan köylüleri miskinlikten başka bir şey bilmiyor. Devlet de bunlara nüfus arttıkça arazi veriyor." (Dursun)

"İskan köylüleri, adanın gelişimi açısından çok yerinde. Gelenlerin de hepsi özveriyle çalışıyor. Tutturmuşlar pansiyonlarında ruhsat yok diye. Bu pansiyonlar onların çaba ve çalışkanlıklarının bir sonucu. Adamlar canla başla çalışıyor. Becerebildikleri işi yapıyorlar ama iş yapıyorlar" (Kemal)

B. Ekonomik Faaliyetler

1. Tarım ve Hayvancılık

Gökçeada'nın temel geçim kaynağını tarım, hayvancılık ve turizm faaliyetleri oluşturmaktadır. Bununla beraber turizm sezonunun sınırlı olması tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yerli halk açısından önemini artırmaktadır. Tarımsal üretim bakımından su kaynakları büyük önem taşımakta ve Gökçeada'nın su kaynaklarının zenginliği bakımından dünyanın 4. Adası durumunda olduğu ifade edilmektedir. Şahinköy, Dereköy, Aydınçık ve Uğurlu göletleri tarım alanlarında sulama amaçlı kullanılırken, Zeytinli Köy Barajının adanın içme, kullanma ve sulama ihtiyaçlarını büyük ölçüde sağladığı ileri sürülmektedir. Bununla beraber KÖYDES projesi kapsamında, 2005 yılından başlayarak, birçok köy için ilave içme suyu inşaat projelerinin tamamlandığı belirtilmektedir (Eringöz, 2007:11).

Ancak her ikisi de turizm alanında faaliyet gösteren görüşmecilerden Ersoy ve Berna adada su sıkıntısı olduğundan bahsetmiştir. Berna bunu daha ziyade şahsına yönelik siyasi tepkinin bir sonucu olarak değerlendirirken, Ersoy adanın altyapı eksiklerine dikkat çekmektedir:

"..... altyapı yatırımları çok eksik. Kanalizasyon arıtma sistemi yok. Su zenginliği adada susuz kalıyoruz özellikle turizmin yoğun olduğu zamanda....." (Ersoy)

Adanın başlıca tarım faaliyetleri arasında zeytincilik, tahıl yetiştiriciliği, domates ve biber yetiştiriciliği ve bağcılık faaliyetleri yer almaktadır. Bununla beraber yerel kaynaklar seracılık faaliyetlerinin de son yıllarda gelişmekte olduğunu kaydetmektedir.

Kaymakamlığın desteğiyle adada organik tarım faaliyetleri de yürütülmekte ve zeytinciliğin adanın organik tarımsal üretimi bakımından da önemine işaret edilmektedir. Adadaki zeytin alanlarının yarısından fazlasının organik üretim alanları olarak sertifikalandırıldığı belirtilmekte ancak zeytinciliğin serbest hayvancılığın baskısı altında kurumakta ve körleşmekte olduğu ifade edilmektedir. Bununla beraber yeterli bakım yapılmadığı vurgulanmakta, budama ve toprak işleme gibi zorunlu işlerin ihmal edildiğine dikkat çekilmektedir (Avcı, 2008: 87).

Hayvancılık bakımından ise adada tümüyle yabancı koşullarda hayvan yetiştiriciliği yapılmakta ve kimi araştırmacı bu durumu "organik hayvancılık" olarak nitelendirmektedir. Bu yetiştirme tarzının organik et ve et ürünleri açısından önemli olduğu vurgulanmakta ancak ekonomik analiz de dahil olmak üzere bu sistemin pek çok açıdan büyük bilgi eksiklikleri taşıdığı ifade edilmektedir (Aktürk vd., 2005).

Kaynar (2008: 96) ise sözkonusu yetiştiricilik türünü "başıboş hayvancılık" olarak nitelendirmekte ve adayı tarım yapılamaz hale getirdiği gerekçesiyle tümüyle yasaklanmasını savunmaktadır. Yasaklama ile oluşabilecek çiftçi kayıplarının giderilebilmesi için

de kontrollü küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği alanında projeler geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Buna karşılık Konyalı vd. (2004), serbest koşullardaki hayvanların meralara ve ekili arazilere baskı yapması dolayısıyla, kimyasal gübre ve katkı maddelerinin kullanıldığı tekniklere geçilmesi yolundaki telkinlerin özel bir tür olan İmroz koyunu açısından verimsiz olduğu görüşünü savunmaktadır.

Yapılan görüşmelerde sadece otel işletmecisi Berna serbest dolaşan hayvanlar konusuna değinmiş ve bunun çevreyi tahrip ettiği görüşünü dile getirmiştir.

Billsborrow ve De Lary (1990), göçün nüfus dağılımını ve kaynak kullanımını etkileyen başlıca unsur olduğuna işaret etmekte ve toprak mülkiyet kalıplarındaki değişimin hane halkı düzeyindeki yansımalarını gündeme getirmektedir. Buna bağlı olarak, ürünün ve üretimin niteliğindeki değişiklikler başta olmak üzere pek çok alternatif tepkinin gelişebileceğini belirtmekte ve bu çerçevede yapılanan "hane halkı yaşam stratejisi" nin doğal koşulların yanında mevcut sosyoekonomik ve kurumsal yapının da ürünü olduğuna dikkat çekmektedir. Hükümet politikaları, muhtemel tepkilerin niteliğini şekillendirmek bakımından belirleyicidir.

Gökçeada açısından mevcut doğal kaynakların değerlendirilerek tarımsal üretimin artırılması doğrudan devletin kalkınma politikaları arasında yer almaktadır. Bu çerçevede 1993 yılından beri Strateji Geliştirme Bakanlığı'na yürütülen Tarımsal Kalkınma ve İskan Projesi 2006 yılında Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Proje kapsamında en önemli faaliyet konumundaki tarımın sürdürülebilir bir geçim kaynağı olması hedeflenmekte ve iskân edilmiş ailelerin gelir düzeylerinin yükseltilerek faal bir yerleşik nüfusun oluşturulması da amaçlanmaktadır.

Bununla beraber göç- çevre ilişkisini araştıran kimi çalışma az gelişmiş ülkelerde genişleyen tarımsal iskânların çoraklık ve

orman tahribatı gibi önemli çevresel hasarlara yol açtığına dikkat çekmektedir. Yerleşim olanakları hükümetlerin kontrolünden çıktığı ölçüde çevresel tahribatın yaygınlaştığı belirtilmekte ancak benzer durumların hükümet güdümündeki kimi iskânlar kapsamında da gözlemlendiği vurgulanmaktadır. (Suhrke, 1992'den akt. Hugo, 2008).

Nitekim yapılan görüşmelerin de önemli bir kısmında iskân yoluyla gelen yerleşiklerin, geçmiş yaşam pratikleri itibarıyla, adanın doğal kaynaklarını değerlendirebilme kapasitesinden yoksun olduğu görüşü savunulmuştur. Bu çerçevede dile getirilen tepkiler, ada bitki örtüsünün başlıca özelliklerinden olan zeytin ağaçlarının kullanımı konusunda yoğunlaşmaktadır:

"Ada kültürü çok önemli. Örnek, zeytin ağacı. Zeytin ağacı kesilmez. Kutsaldır, barıştır. Ama iskan yoluyla gelen bunu dinlemiyor." (Fahri)

"Gelenler cahil adamlar. Bilmiyorlar. Şahinkaya 2 sene zeytini üzüm diye yedi. Zeytin ağacını kesip odun yaparsan Ada durduğu yerde durur. Yerleşim gelen yere medeniyet gelir yeşil gelir. Ama bunlar zeytin ağaçlarını kesiyor." (Ersoy)

"Rumlar göçten önce yazın tarlalarını işletir, kışın İstanbul'a çalışmaya giderlerdi. Bir sürü arazi var kimse kullanmasını bilmiyor. Bizinkiler bu toprak kullanım tipine yabancı. Yıllarca kavak kesmişler." (Mehmet)

"En büyük sıkıntı iskanla beraber buraya gelenlerin burayla uzaktan yakından ilgisi yok. Buldukları coğrafya ve kültürle çok yabancılar. Örneğin Şahinkaya. Pontus kültürüne vakıf ama Rum kültürüyle fazla örtüşmüyor. Tarım İl Müdürlüğü bunlara yalnızca susam ekin demiş. Görmemişler. Kültürel uyum yalnızca Eşelek'te var ama onların da genci gelmemiş." (Recep)

"İskan yoluyla gelenler de acı çekiyor. Adaya yabancı, toprağa yabancı. Bilmiyor. Ne iş yapacağını bilmiyor bu topraktan"

nasil yararlanacağını bilmiyor. Görmüş-sünüzdür belki, meydana zeytin odunu satılır ilanı var. Adam zeytin ağacını keserek para kazanmaya çalışıyor. Ve birbiriyle en anlaşımayan insanlar bir araya getirilmiş. Sonuç: Yoksulluk diz boyu. Adada bayat ekme satılıyor yarı fiyatına." (Arat)

Aktürk vd. (2005), Gökçeada'da bitkisel üretim bakımından gündeme gelen başlıca zorluklardan biri olarak iskân edilen ailelere verilen ekilebilir arazilerin büyüklüğü konusunu gündeme getirmektedir. Bu arazilerin genişliğinin son derece sınırlı olması dolayısıyla kırsal kesimde yaşayanların bitkisel üretimle beraber çoğunlukla hayvancılığa yöneldiği ifade edilmektedir. Bununla beraber bazı iskân köylerinin deniz kenarına kurulmuş olması tarımsal faaliyeti engelleyen bir diğer neden olarak değerlendirilmektedir.

Nitekim iskân yoluyla kıyadaki köylere yerleştirilen görüşmeciler de devletin kendilerine verdiği ev ve mandıraları pansiyona dönüştürdüklerini belirtmiş ve pansiyonların ruhsatsız olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan biri olan Ersoy da, bu durumu kısıtlı pazar olanaklarına dayandırmıştır:

"Adada ilk apart pansiyonu 1999 yılında ben kurdum. Pansiyonların hepsi ruhsatsız. Zaten oralar mandıra olarak verilmişti. Pazar yok. Onun için mandıraları pansiyon yaptık. İnsanlar onun için tarım ve hayvancılıktan kaçıyor. İskân tapuları bir süre sonra kişiye devroluyor." (Ersoy)

2. Turizm

Turizm faaliyetinin temelinde bölgenin çekicilikleri yer almaktadır. Çekicilikler, turizmin arz kaynakları veya temel unsurları olarak tanımlanır (Özgüç, 1998'den akt. Alioğlu, 2004: 53). Bölgenin çekicilik kaynaklarına bağlı olarak farklı turizm türleri ve turistik etkinlikler ortaya çıkmakta (Emekli, 2006: 53) dolayısıyla çekicilikler, gelen ziyaretçi profilini de belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Ziyaretçilerin özellikleri ve beklentileri ise turizm bölgesinin

imajını yapılandırmak bakımından önem taşımakta ve turizmin yerel kalkınmaya ne ölçüde katkı sağlayacağı konusunda da belirleyici olmaktadır.

Babül (2004), Gökçeada'nın yerli ziyaretçilerinin çoğunlukla İstanbul elitleri olduğunu belirtmektedir. "Deniz ve güneş yanında yaz tatili için kültürel otantiklik de arayan bu grubun" ada tarihine bakışı ve aktüalitelere Rumlarla benzerlik gösterdiğine dikkat çekmektedir.

2009 yılında yürüttüğümüz bu araştırma kapsamında ulaşılan başlıca gözlem ise gelen ziyaretçi profilinin yıllar içinde biçimde değiştiğidir. Babül (2004)'ün tasvir ettiği yerli turist tipolojisinin yerini gelir düzeyi daha düşük ziyaretçilere bıraktığı gözlemlenmiştir. Kalabalık ailelerin oldukça düşük maliyetle adada tatil yapabilmeye imkânı bulmaları bu dönüşümün başlıca nedenleri arasında değerlendirilmektedir. Yapılan mülakatlarda görüşmecilerin bir kısmının ortaya koyduğu yaklaşımlar da bu düşünceyi desteklemektedir.

Örneğin Ersoy ziyaretçilerin niteliklerini yorumlarken, yaklaşımını adanın özgün bir imajı olmadığı düşüncesine ve hizmet yetersizliğine dayandırmaktadır:

"Adadan bir şey olmaz. Gelen turistler de çok kalbur altı. Kalbur altı çünkü Ada sadece onlara hitap ediyor. Parası olan adamın beklediği tatil imkanları burada yok.....Adanın etiketi yok. Ne şarap adası, ne turizm adası ne tarım adası.....Askeriye yamaç paraşütiüne rest çektik. Sinema festivali var ama o da Adaya uymaz yapay düşüyor.....Adanın etiketi yok. 1984'te canlı hayvan çıkışı yasak. Buraya gelen et yemeye geliyor. Adanın 6 mil çevresine gemi sokma, Ada akvaryum gibi olacak. İnsanlar buraya balık yemeye gelsin. Ada dışarı bağımlı hale geldi. 84'teki gibi et çıkışı yasaklansın. Sinema festivali yerine et balık festivali yapılsın. Organik ekolojik restoran işletmeciliği yapılsın.....Biz de hizmet etmesini bilmiyoruz. Onun için gelenler kal-

bur altı.....”(Ersoy)

7 yıldır adada yaşayan Nilüfer ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ada çok ucuz ve çok niteliksiz tatil yapılabilen bir yer haline geldi. Gelenlerin düzeyi de çok düştü. Esnaf süresi sınırlı olduğu için vur toplaya yönelik.” (Nilüfer)

Usta (2001: 87), kültür ve turizm ilişkisinde kültürün turizme yol açması kadar ziyaretçilerin gittikleri yerin kültürüne olan etkileri üzerinde de durmaktadır. Adanın değişen ziyaretçi profili bu bakımdan değerlendirildiğinde ise “ucuz tatil” imajı turizm faaliyetleri bakımından adanın kültürel çekiciliklerini değersizleştirebilecek, doğal ve tarihi potansiyelini sınırlayıcı etkiler yaratabilecektir. Bu çerçevede ada turizminin niteliği; Schweitzer’ın değer artırıcı, farklılık oluşturucu ve rekabeti yok edici yararlar olarak sıraladığı (Schweitzer, 1999’dan akt. Emekli, 2006: 56) kültürel turizm işlevlerinden yoksun kalacaktır.

Avrupa Turizm Enstitüsü (ETI) kültürel turizmin ekonomik avantajlarını; katılanların yüksek satın alma gücü dolayısıyla bölgeye sağlanan yüksek katma değer, talep çeşitliliği yaratarak kaynakların aşırı kullanımının önlenmesi, yeni iş olanakları yaratması ve var olan talepleri geliştirerek geleneksel turizme katkı sağlaması olarak sıralamaktadır (Emekli,2006: 57).

Bu durumda, adanın “ucuz tatil” imajı gelir potansiyelini sınırlandırmakta ve beraberinde önemli bir ekonomik maliyet getirmektedir. Ayrıca adanın ekonomik gelişimi açısından başat rol oynadığı düşünülen bir sektörün bu niteliği kalkınma tedbir ve politikalarının işlevi bakımından mutlak irdelenmelidir.

Gökçeada’nın turizm çekicilikleri bakımından algılanan imajını belirlemek üzere hazırlanan bir çalışmanın sonuçları ziyaretçiler tarafından etkileyici olarak algılanan bir doğal çekicilik imajı olmadığını ortaya koymaktadır. Bununla beraber yerel yöneticiler ve adalıların tarihi çekiciliklerin imajını etki-

leyici bulmadığı ve adalılar açısından etkileyici olarak algılanan bir kültürel çekicilik imajı da bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Gökçeada’nın tüm çekicilikleri bir bütün olarak karşılaştırıldığında ise yerel yöneticilerin doğal çekicilikleri etkili bulunması dışında hiçbir çekiciliğin etkileyici olmadığı ifade edilmektedir. Ancak bireylerin algılarına dayalı bu verilerin günümüzün hızla değişen koşullarında uzun süre geçerli kalacağına savunulamaz olduğu ve araştırmanın belli zaman aralıklarıyla tekrarlanması gerektiği vurgulanmaktadır (Yurtseven, 2008: 6- 8).

Öte yandan adada sınırlı sayıda yer alan büyük turizm işletmeleri hizmetin niteliği, ziyaretçi profili ve girişimcilerin yaklaşımları itibarıyla genel bulgulardan ayrılan eğilimler ortaya koymaktadır:

“..... Burası 38 yataklı bir butik otel. Yaz kış dolu. Doktorlar, profesörler, avukatlar geliyor. Gelir düzeyi yüksek kültürlü insanlar. Buranın belirli müşterileri var. Yurtdışından da çok konuk geliyor. İngiltere’den, Bulgaristan’dan, Danimarka’dan. 6500 yabancı acente ile çalışıyoruz.”

“Adada turizm yok. Turizmi teşvik edecek hiçbir şey de yok. Sürekli istiyorum ama sesimi duyuramıyorum. Ada halkının burayı önce turizm olarak görmesi lazım. Bunun için eğitim gerekiyor. Ada halkı turizmi bilmiyor ve Adayı turizm merkezi olarak görmüyor.” (Berna)

Atalay (2008), adanın turizm potansiyelini bakir doğal kaynakları ile geniş kalkınma vadeden bir alan olarak değerlendirmektedir. Bununla beraber turizm sektörünün gelişmesindeki en büyük tehlikenin ise doğal dokunun büyük tesislerle tahrip edilmesi ve yararlanma imkânlarıyla yararlanıcıların kısıtlanması olduğunu belirtmektedir.

Bu yaklaşım da görüşmecilerin bir kısmı tarafından benimsenmekte ve sadece turizm alanında değil kalkınmanın genel hedefi doğrultusunda adanın özgün niteliklerine

zarar verilmesi bakımından endişeler dile getirilmektedir.

".....orta ölçekli yatırımın üstü Adayı bozar." (Ersoy)

".....Ada tikileşiyor. Üniversite Adanın doğallığını bozdu. Büyük şehir sistemi buraya geldi. Ada gelişsin tamam ama bu bilinçsiz kontrolsüz olmasın." (Baran)

"Milattan önce buradan yaşayanlar barajlar kurmuşlar, kaya mezarlar var. Tarihi varlıkları koruyarak etnik ve dinsel azınlıkları kapıştırmadan Adanın doğallığını koruyan bir gelişme istiyoruz. Buranın bir Kuşadası, Bodrum olmasını istemiyoruz. Doğaya uyumlu bir gelişme istiyoruz. En azından şimdiye kadar iyi ki gelişip betonlaşmamış. Adanın önceliği havaalanı değil." (Necati)

Kimi görüşmeci ise bu endişeleri paylaşmamaktadır. Örneğin Ozan:

"Adanın gelişmesi doğasını bozmaz. Nüfus istediği kadar artsın. Su var. İyi planlanırsa bir sürü kişiyi barındırır. Tam teşekküllü hastane önemli bir ihtiyaç, sörf turizminin daha da gelişmesi lazım. En az 6 ay demek. 4 yıllık üniversite büyük nimet." (Ozan)

3. Kalkınmada Devletin Rolü

Gökçeada, başta politik ve askeri nedenler olmak üzere ekonomik, sosyal ve çevresel birçok sebebin etkisiyle devlet otoritesinin yoğun olarak hissedildiği bir coğrafya konumundadır. Kalkınma faaliyeti de esas olarak devlet kontrolünde gerçekleşmekte ve devlet desteği ile yürütülmektedir.

Adanın önemli bir bölümü doğal dokunun korunması gerekçesiyle SİT alanı ilan edilmiştir. Doğal, kentsel ve arkeolojik SİT alanlarının belirlendiği adada, girişimciler imar kısıtlamalarını yatırımların önündeki başlıca engel olarak değerlendirmektedir. Atalay (2008: 19), daha önce alınan SİT kararlarının gözden geçirilmesi gerektiğine değinmekte ve adanın doğal kaynaklarını korurken, sosyal ve ekonomik gelişmeye engel olmayacak bir SİT politikasının öne-

mine işaret etmektedir. Vatandaşların en basit onarımlarda bile uzun bürokratik süreçlerle baş başa bırakıldığını belirtmekte ve yerinde inceleme, değerlendirme ve izin mekanizması oluşturma ihtiyacına dikkat çekmektedir.

SİT uygulamalarını destekleyen görüşlere de rastlanmaktadır. Ada için belirlenmiş turizm gelişim bölgelerini son derece isabetli bulan kimi yaklaşım, bu bölgelerdeki tarım alanlarının konut inşası için arsaya dönüşmesi kaygısını taşımaktadır. Bu çerçevede yerel yönetimlerin SİT alanlarını korumak için sıkı tedbirler alması gerektiği belirtilmekte ancak adaya olan ulaşım yetersizliğinin bunu engellediği ifade edilmektedir (Yaşar, 2006: 14, 28).

SİT konusu kimi görüşmeci tarafından da dile getirilmiş ve farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Bununla beraber ekonomik gelişim bakımından SİT' in bir sorun olduğu yaklaşımı ağırlık taşımaktadır. Eleştirel yaklaşımlar idari birimler arasındaki uyumsuzluğa da işaret etmiştir:

"Devletin Ada'nın imarına ve kullanımına dair bir ittifakı yok. SİT Kurulu, Tapu Kadastro ve MGK'nın 3 ayrı haritası var." (Fahri)

"Adada herkesin başka başka imar yasağı var. Belediyenin başka askerin başka. Devlet ne yapacağına bir kere kendi karar verememiş. SİT inşaat sektörüne köstek oluyor. İş yapamıyorsun. Onu geçsen askeriye takılıyorsun. Yer bulmak da zor. Kolay olmuyor tabii ki." (Ersoy)

"Adada mülkiyet problemi var. Askeri güvenlik bölgesi. Her yerde SİT problemi var. Koruma kalkmasın ama kontrollü olarak işlevsel hale getirilmeli. Adanın yapısının bozulmasını biz de istemeyiz. Ama neden çivi çakılmasın." (Recep)

"Daha çok SİT alanı olsun. Asla göç istemiyoruz." (Ozan)

Gökçeada'nın 1990'ların başına kadar askeri yasak bölge olması yatırım almasını uzun yıllar engellemiştir. Bununla beraber

görüşmecilerin bir kısmı, adanın geri kalmasındaki en etkili unsurun hala daha devletin kasıtlı politikaları olduğu görüşünü savunmaktadır.

“Devlet askeriye buranın gelişmesini şu sebeple istemiyor; toprak pahalırsa AİHM’den dönen Rumlara ödenecek tazminat artıyor. Sorun devletler arası.”(Ozan)

“.....kamu görevlileri de Adanın gelişmesini istemiyor ki; yeni kamu görevlileri gelmesin.” (Fahri)

“Rum Diasporası adanın ekonomik olarak geri kalmasını istiyor sonradan gelen Türkler geri dönsün diye. Hem de bunu siyasi olarak da kullanacak. Adanın siyasi geleceği de yatırımlara bağlı. Toprak geri alınamaz. Genel Kurmay da yeni yatırımları engelleyerek diasporanın ekmeğine yağ sürüyor. Patrikhane burayı da istemedi.....Benim yatırımlarıma en büyük engel Genel Kurmaydan geldi.”(Gökhan)

“Devlet Adanın gelişmesini istemiyor. Sebebi siyasi. Burada alay- tabur kıyamet kopuyor. Ada siyasi nedenlerle belki de Yunanistan’a karşı cazibe merkezi olmasını isteniyor.” (Baran)

“Devlet aslında adanın kalkınmasını istemiyor. Ada gelişse, değerlendirilse Rum’da daha çok tazminat ödeyecek mahkemede. Ama bu politika başarısız çünkü arazi fiyatlarını düşüremiyor.” (Dursun)

Devletin kalkınama tedbirleri bağlamında teşvik politikaları da tartışılmakta ve yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle iskân kapsamında gelenlere verilen teşvikler tepki toplamaktadır. Görüşmecilerin bir kısmı bu teşviklerin “yandaşlara” dağıtıldığını savunurken, teşvik alan iskâncıların gereğini yapmadığı düşüncesi ağırlık taşımaktadır.

İskân kapsamındaki kimi görüşmeci ise teşvikten faydalanamamaktan yakınmakta, teşviklerin büyük işletmelere verildiğini ve teşvik politikalarının şeffaf olmadığını savunmaktadır. Buna karşılık, büyük otellerin işletmecisi pozisyonundaki kimi görüşmeci

ise teşvikten yararlanmayarak fedakârlık yaptığı görüşünü savunmaktadır:

“Ben teşvikten memnun değilim çünkü teşviki bana vermiyor. Vergiden düşmek için de büyük tesis istiyor. Hayvancılığa teşvik çok diyorlar ama para yok vermiyorlar. Denetim de yok kime gittiği belli değil. Eski cezaevinin talibi çoktu biri salça fabrikası yapacağım dedi, biri tekstil dedi parayı aldılar ortada bir şey yok. Turizm teşviklerini de ada dışındakiler alıyor AB fonlarından. 676 milyar para ayrılmış 5 milyarı harcanmış ada için.” (Şahin)

“Teşvik yok. Zaten kimse talep etmiyor da..... Her şeyi devletten beklememek lazım. Fedakarlığı ben yapıyorum. Ben burayı 12 ay görüyorum. Sezonluk görmüyorum. Bütün çalışanların sigortası ödeniyor. Devamlı çalıştırıyorum. Çalışanlar ada yerlisi....” (Berna)

Görüşmeler esnasında devletin kalkınmadaki konumu bakımından sadece uygulama hatasından söz eden görüşlere de rastlanmıştır:

“Adanın tatil cenneti olmaması için hiçbir neden yok ama eksik çok. Örnek; Yunanistan’dan yat gelecek ama Çanakkale’ye gidip gelecek. Adanın gümrük birimi yok. Ama gümrük sorunu çözümlerse döviz girişi canlanır. En azından finans sektörü canlanır.....Devlet yatırımları hiç uygun değil. Zaten az olan ekilebilir arazi üzerine hava alanı yapılmış.....Devlet üretme çiftliği özelleşti. Yanlış. Devlet elini çekmeyecek. Ama altyapı yatırımları çok eksik. Kanalizasyon arıtma sistemi yok.....Yol yetersiz. Yeni meskenlere yol yok. Şirinköy yatırıma açılmış ama yatırımcı yok. Yeni iş alanı yok. Devlet elini çekmemeli. Ama bürokrasi çok yavaş.” (Ersoy)

“Teşvik ada yerlisini veya iskan köylüsünü kapsamıyor. Devlet adayı hiç yatırımsız bırakmadı. Bu küçüklükte hiçbir ilçe bu kadar yatırım almadı. MGK da bastırıldı adaya yatırım oldu. Ama pek çok yatırım ölü. Bazıları da yanlış. Mesela sörf

okulu sahili katletti ama yatırım mı yatırım " (Recep)

Sonuç

Nüfus- çevre ilişkisi çoğunlukla doğal kaynakların artan nüfusa cevap verebilme kapasitesi çerçevesinde değerlendirilmekte ve ekonomik kalkınma kapsamındaki çevre stratejileri bu çerçevede geliştirilmektedir. Göç olgusu ile birlikte ise göçmenlerin doğal çevreye uyumu, doğal kaynakların verimli kullanımı için olduğu kadar doğal dokunun bozulmaması bakımından da önem taşımaktadır. Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olması, coğrafi ve ekolojik kaynakların varlığı kadar yerel nüfusun bu kaynaklara uyum sağlama kapasitesini de belirleyici kılmaktadır.

Göç- çevre ilişkisini inceleyen kuramsal yaklaşımlar bağlamında iskân köylerinin oluşturulma sürecinde gerek kültürel özellikleri gerekse buna bağlı davranış kalıpları itibarıyla ada yerlilerinden oldukça farklı bir göçmen toplam oluşmuş ve bunlar adanın "yeni yerlileri" halini almıştır. Kök kültürü tümüyle muhafaza etme eğilimi ağır basan bu göçmenler, ev sahibi coğrafyadaki yerleşik birçok kalıbı dönüştürme potansiyeli taşımaktadır.

Bu çerçevede Gökçeada'ya iskân yoluyla gelen yerleşiklerin, geçmiş yaşam pratikleri itibarıyla, adanın doğal kaynaklarını değerlendirebilme kapasitesinden yoksun olduğu, ekilebilir toprakları verimli kullanmadığı ve ada özellikli işleyiş dinamiklerine uyum sağlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla iskan politikaları, doğal çevre ve kaynak kullanımında yol açtığı olumsuz etkiler bakımından adanın tarımsal kalkınma hedef ve potansiyeli ile uyumsuz bir nitelik ortaya koymaktadır.

Nitekim ada yerlileri de çoğunlukla bu yaklaşımı benimsemekte ve yıllarca sürdürülmüş iskân politikalarını eleştirmektedir. Ancak iskân politikalarına yönelik eleştiriler çoğunlukla iskânın özüne yönelik olmayıp getirilen ailelerin niteliğine yöneliktir.

Turizm açısından değerlendirildiğinde, yerli ziyaretçi profilinde belirgin bir değişim gözlenmektedir. Ucuz maliyetli tatil olanaklarıyla açıklanabilecek bu durum, potansiyel turizm gelirlerini sınırlandırdığı gibi adanın tarihi ve kültürel çekiciliklerini kaybetmesi riskini de beraberinde getirmektedir. Ancak adada sınırlı sayıda yer alan büyük turizm işletmeleri ziyaretçi profili bakımından bu bulgulardan ayrılan eğilimler göstermektedir.

Gökçeada'da kalkınma faaliyeti esas olarak devlet kontrolünde ve devlet desteği ile yürütülmektedir. Adanın kalkınması için teşvik tedbirleri yanında bir dizi ödenek ayrılmıştır. İskân yoluyla gelen yerleşikler aldıkları teşviklerin gereğini yapmadıkları konusunda eleştirilmekte buna karşılık birçoğu teşvikten faydalanamadığından yakınmaktadır. Teşvik politikalarının şeffaflıktan uzak olduğu konusunda mutabakat bulunmaktadır.

Öte yandan SİT uygulamalarının yatırımcıların birçoğu açısından önemli bir sorun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla da bağlantılı olarak, gerek yatırımları gerekse günlük hayatı zorlaştıran bir dizi idari mekanizma, devletin adanın kalkınmasını istemediği biçiminde yorumlanmaktadır. Ada yerlilerinde oldukça baskın olan bu algı görüşmeciler tarafından siyasi nedenlere dayandırılmıştır. Adanın kalkınmada öncelikli yöre konumunda olduğu düşünüldüğünde, her şeyden önce bu algının dönüştürülmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Aker, Tamer, Bilgin Ayata, Melih Özeren, Behice Buran, Ayşenur Bay (2002): "Zorunlu İçgöç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, s. 97- 103.
- Aktürk, Duygu, Ferhat Savran, Hkan Hak-yemez, Gürbüz Daş, Türker Savaş (2005): "Gökçeada'da Ekstansif Koşullarda Hayvancılık yapan İşletmelerin Sosyo- Ekonomik Açısından İncelenmesi", *Tarım Bilimleri Dergisi*, 11(3), s. 229-235.
- Aliağaoğlu, Alpaslan (2004): "Sosyo- Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cilt: 2, Sayı: 2, (çevrimiçi), 25. 10. 2011, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/33/825/10465.pdf>
- Artuç, Kutlay, Hakan Genç (2008): "Devlet Ada", *Gökçada Değerleri Sempozyumu*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları No: 78, s. 25- 46.
- Atalay, Ata (2008): "Gökçeada'nın Sürdürülebilir Kalkınmasında Sektörel Önceliklendirmenin Önemi ", *Gökçada Değerleri Sempozyumu*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları No: 78, s. 13- 24.
- Avcı, Nusret (2008): "Gökçeada'da Organik Tarım ve Organik Ada", *Gökçada Değerleri Sempozyumu*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları No: 78, s. 85- 88.
- Babül, Elif (2004): "Belonging To Imbros: Citizenship and Sovereignty in The Turkish Republic", *Nationalism, Society and Culture in Post- Ottoman South East Europe*, St. Peter's Collage, Oxford, 29- 30 May 2004, (çevrimiçi), 4. 7. 2009, <http://www.sant.ox.ac.uk/esc/esclectures/babul.pdf>
- Baldacchino, Godfrey (2006): "Island, Island Studies, Island Studies Journal", *Island Studies Journal*, vol.1, No.1, 2006, pp: 3- 18.
- Billsborrow, Richard E., Pamela F. DeLargy (1990): "Land Use, Migration and Natural Resource Deterioration: The Experience of Guatemala and The Sudan", *Population and Development Review*, vol. 16, pp: 125- 147.
- Black, Richard, Mohamed Sessay; "Forced Migration, Natural Resource Use and Environmental Change (1998): "The Case of The Senegal River Valley", *International Journal of Population Geography*, (4), pp: 31- 47.
- Bozbeyoğlu, Alanur Çavlin, Işıl Onan (2001): "Changes In The Demographic Characteristics of Gökçeada", *Hacettepe University Institution of Population Studies*, (çevrimiçi), 21. 6.2009, http://www.iussp.org/Brazil2001/s80/OtherPosters_P01_Bozbeyoglu.pdf
- Brubaker, Rogers (1998): "Migrations of Ethnic Unmixing In The New Europe", *International Migration Review*, Vol. 32, No. 4, pp: 1047- 1065.
- Cushing, Brian, Jaques Poot (2004): "Crossing Boundries and Borders: Regional Science Advances in Migration Modeling", *Papers In Regional Science*, vol. 83, Issue 1,pp: 317- 338.
- Çakır, Serpil (2002): "Tarih Yazımında Kadın Deneyimlerine Ulaşma Yolları", *Toplumsal Tarih*, S. 99.
- DPT (2003): *Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004- 2006)*, Ankara.
- Emekli, Gözde (2006): "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm", *Ege Coğrafyası Dergisi*, 15(2006), s. 51- 59.

- Eringöz, Adnan Selçuk (2007): Gökçeada İl Gelişme Stratejisi, TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara.
- Ertugal, Ebru (2005): "Strategies For Regional Development: Challenges Facing Turkey On The Road to EU Membership", Turkish Policy Quarterly, 4, 3 pp:63-86.
- Haan, De Arjan (2000) "Migrants, Livelihoods and Rights", Social Development Working Paper No.4.
- Hedberg, Charlotta, Kaisa Kepsu (2003): "Migration As a Cultural Expression? The Case of The Finland- Swedish Minority's Migration To Sweeden", Geografiska Annaler. Series B, Human Geograph, pp: 67- 84.
- Hugo, Graeme (2008): "Migration, Development and Environment", PERN Cyberseminar, August, 2008, (çevrimiçi), 1. 12. 2010, Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.
- Jacobsen, Karen, Loren Landau (2003): "The Dual Imperative In Refugee Research: Some Methodological and Ethical Considerations In Social Science Research on Forced Migration", Disasters, 27(3), pp: 185- 206.
- Kahraman, Selver Özözen (2005a): "Gökçeada'da Göçlerin Nüfus Gelişimi ve Değişimi Üzerine Etkileri", Coğrafi Bilimler Dergisi, 3(2), s. 39- 53.
- Kahraman, Selver Özözen (2005b): "Geçmişten Günümüze Gökçeada'da Yerleşmelerin Dağılımında Etkili Olan Faktörle", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, S. 14, s. 25- 42.
- Karaeminoğulları, Ayşegül, Altan Doğan, Serdar Bozkurt (2009): "Kültürlerarası Adaptasyon Envanteri (Cross Cultural Adaptability Inventory- CCAI) Üzerine Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 14, S.1, s. 331- 349.
- Kaynar, Naci (2008): "Organik Ada Gökçeada", Gökçada Değerleri Sempozyumu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları No: 78, s. 89- 102.
- Kilpatrick, Sue, Ian Folk (2001): "Benefits for All: How Learning In Agriculture Can Build Social Capital in Island Communities", CRLRA Discussion Papers, D2/2001; ISSN 1440- 480X.
- Knapp, Thomas, Philip Graves (1989): "On The Role Of Amenities In Models of Migration and Regional Development", Journal of Regional Sciences, vol. 29, Issue1, pp: 71- 87.
- Konyalı, Aynur, Gürbüz Daş, Türker Savaş, Yaman Yurtman (2004): "Gökçeada'da İmroz Koyunu Yetiştiriciliği: Organik Hayvancılık İçin Potansiyel", 1.Uluslararası Organik Hayvansal Üretim ve Gıda Güvenliği Kongresi, Kuşadası, İzmir, (çevrimiçi), 27. 10. 2011, http://zootekni.comu.edu.tr/a_kadro/yayin/gdas/organic%20imroz.pdf
- Kumral, Neşe (2006): "Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar", Bölgesel Kalkınmada İktisadi Perspektif (çevrimiçi), 16. 2. 2010. www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/4.bolum.pdf
- Mc Nally, James, John Poggie, Aurora Perez (2002): "The Impact of Rapid Migration on Environmental Stability: Coastal Resource Management in Palawan Province, Philippines", IUUSP Population Meetings, Bangkok.

- Melander, Erik, Magnus Öberg (2007): "The Threat of Violence and Forced Migration: Geographical Scope Trumps Intensity of Fighting", *Civil Wars* 9(2), pp:156-73
- Nemes, Gusztav (2005): "Integrated Rural Development: The Concept and Its Operation", *KTI/ IE Discussion Papers* (2005/6).
- Phinney, Jean, Gabriel Horenczyk, Karmela Liebkind, Paul Vedder (2001): "Ethnic Identity, Immigration, and Well-being: An Interactional Perspective", *Journal of Social Issues*, vol. 57, No. 3, pp: 493-519.
- Ray, Christopher(1999): "Endogenous Development in The Era of Reflexive Modernity"; *Journal of Rural Studies*, vol. 15, No. 3, pp: 257- 267.
- Singh, Simran Jit, Celemens M. Grünbühel, Heinz Schandl, Niels Schulz (2001): "Social Metabolizm and Labor in a Local Context: Changing Environmental Relations on Trinket Island ", *Population and Environment*, vol. 23, No. 1, pp: 72- 104.
- Usta, Öcal (2001), *Turizm, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.*
- Yaşar, Okan (2006): "Turizm Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Gökçeada (İmroz)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, S. 1, s. 1- 32.
- Yurtseven, Rıdvan (2008): "Destinasyon Yönetimi ve Turizm Çekiciliklerinin İmaji: Gökçeada Üzerine Bir Araştırma", *Gökçeada Değerleri Sempozyumu, Çanakale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları* No: 78, s. 1- 12.

